

Národ

– (lat. Natio, německy Nation /die/, v určitých případech Volk, angl. nation, resp. people, franc. nation, resp. peuple) – národ je velká skupina lidí, kteří jsou si více či méně jasně vědomi své příslušnosti k této skupině a hlásí se k ní. Nejedná se zde o definici kruhem, ale o vyjádření skutečnosti, že nezbytnou podmínkou existence jakéhokoliv národa je ochota jeho příslušníků identifikovat se s tímto národem. „*Národ je to, co chce být národem.*“¹ Každá taková skupina se zároveň do jisté míry rozhoduje, co to vlastně znamená „*býti národem*“, a podle své konkrétní historické situace vytváří vlastní pojetí národa, které se obvykle přinejmenším v nuancích liší od představ ostatních národů. Již proto není zřejmě možné podat jedinou jasnou a stručnou definici národa. V následujícím proto uvádíme několik historicky či systematicky významných vymezení národa, z nichž každé má ovšem jen dílčí platnost. Často bývá pojem národ rezervován pro moderní národy, tedy onu formu společenství, která se vytvořila v Evropě v osmnáctém a devatenáctém století.

X2 Způsoby vymezení pojmu národa

X3 a) Státní či politický národ:

Podle slavné definice encyklopedistů je národ „*kolektivní slovo užívané pro vyjádření podstatného množství lidí, kteří obývají jistou rozlohu země, ohraničenou určitými hranicemi, a kteří poslouchají jednu vládu.*“² Tato definice, která ztotožňuje národ s obyvateli, resp. občany či poddanými určitého státu, není v českém prostředí příliš užívaná, klademe u nás důraz spíše na kulturní a jazykové pojetí národa (viz níže). Koncept politického národa ovšem náleží k jednomu z nezbytných předpokladů demokracie. Aby mohla demokracie fungovat, potřebuje „národní veřejnost“ (ve smyslu veřejnosti jednoho státu), v jejímž rámci se vytváří společná vůle. Rozpad této veřejnosti na několik „národních veřejností“ s vlastními medii a tématy představuje vždy potenciální nebezpečí pro demokracii v daném státě (Srov. oddělené veřejnosti v meziválečném Československu, českou, německou a postupně se vůči české uzavírající slovenskou veřejnost.).

Nabízí se ovšem faktická výhrada: Jsou přece státy, kde žije větší počet národů, jak by tam

---

¹Friedrich Meinecke, *Weltbürgertum und Nationalstaat*, München u. Berlin 1922, s. 5.

²Heslo „Národ“ v *Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts, et des métiers*, Lucques 1758, sv. XI, s. 29–30, citováno podle Michel Foucault, *Je třeba bránit společnost*, č. p. Praha 2005, s. 153.

byl možný jeden státní národ? Takové národy ovšem existují, Švýcaři hovoří tradičně třemi, resp. čtyřmi jazyky a jsou svázáni se třemi velkými živými národními kulturami. Přesto jsou v první řadě Švýcaři, tedy státním národem Švýcarské konfederace, a teprve potom švýcarskými Němci, Italy, Francouzi a Rétoromány. Podobně nesporně existuje americký národ a hlásí se k němu i ti Američané, kteří si zároveň udrželi vztah k národním společnostem, z nichž oni či častěji jejich předci do USA přišli.

Aby mohl koncept politického národa fungovat, musíme umět přijmout to, že lidé mohou mít více národních či etnických identit. To se netýká pouze výše uvedených, národnostně pestrých států, ale i relativně národnostně jednotné České republiky: Mohu být příslušníkem politického českého národa a zároveň mohu být kulturně a jazykově Slovákem, Ukrajincem, Vietnamcem či Romem.

V tomto smyslu se sluší státní či politický národ chápat jako určitý ideál či úkol, kterým by měla být soustavně poměřována a určována politika každého státu. Ten, pokud je demokratický a dodržuje lidská práva, by měl vždy jednat tak, aby příslušnost k národnostní menšině nikoho neznevýhodňovala a aby nikomu tak nebránila v tom, že by se mohl identifikovat se společností státního národa.

Nešťastné a nebezpečné mohou být pokusy skloubit koncept politického národa s jiným pojetím národa. V meziválečném Československu byl dosti oficiálně přijímán postoj, podle kterého byl československý národ (tj. Češi a Slováci) státním národem Republiky Československé. Československý národ měl mít v zemi vedoucí postavení a zároveň přijímal odpovědnost za práva a rozkvět ostatních národů v zemi žijících. Toto pojetí bylo jistě neseno pocitem odpovědnosti a nemělo přímo diskriminační obsah, avšak přesto sebou neslo určitý prvek vyloučení českých Němců - abychom jmenovali tu největší skupinu – z plné účasti na politickém životě (pokud si již ideologové čechoslovakismu tuto obtíž uvědomovali, snažili se ji ospravedlnit poukazem na existenci německého státu, v němž mohli Němci plně realizovat svojí národní existenci). Mnohem nebezpečnější je úsilí o skloubení politického (státního) národa s organickým pojetím národa, kdy se dosahuje žádoucí jednoty národa vyháněním, vyvražďováním a násilnou asimilací menšin.

Pokušení směřovat koncept politického národa s jazykovou a kulturní jednotou má řadu důvodů. Politický národ by sám o sobě byl velmi abstraktní a bezkrevný, a proto vždy existuje v určitém sjednocení s národem kulturním a s národními dějinami. V případě národa, který se stal v 18. a 19. století vzorem moderního národa, tedy francouzského národa, se dlouho zdálo, že se politický národ, kulturní národ a národní dějiny prakticky překrývají a liší jen v zanedbatelných maličkostech. Ovšem „*historické bádání vytahuje na světlo ... násilné*

*postupy, které se, byť třeba s těmi nejblahodárnějšími následky, udály při vzniku všech politických útvarů. Sjednocení severní a jižní Francie bylo výsledkem téměř celého jednoho století vyhlazování a teroru.*³ Přesto nebyl výsledek tohoto násilí tak trvalý, jak se jevil moudrému autorovi v poslední třetině 19. století (Ernest Renan). Francie dnes ztratila svojí někdejší národnostní homogenitu nejen v důsledku imigrace, zvláště severoafrické, ale také díky znovuobjevování národních identit, které se zdály být definitivně rozpuštěny v francouzském národě (např. Bretonci).

X3 b) Kulturní národ:

Nátlak, prostřednictvím kterého se vytvářel francouzský státní národ, se neodehrál jen v rovině přímého fyzického násilí. Stát zosobněný králem prosazoval jednotný spisovný jazyk a zřídil k péči o něj Akademii, vytvářel archivy a instituce, ve kterých se tvořily národní dějiny, stále více stát usiloval o kontrolu národního školství, které by pohybovalo v určitých relativně úzce vymezených hranicích, pokud by nebylo přímo uniformní. Vznikal tak určitý soubor myšlenek, znaků, představ, znalostí, způsobů chování a dorozumívání, které musí sdílet každý, kdo je Francouzem (Angličanem, Italem, Čechem atd.). Tento soubor můžeme nazvat národní kulturou.

Jestliže v dějinách Francie sledujeme proces utváření plně rozvinutého kulturního národa a vidíme, jak se tento národ formoval pod tlakem a za podpory i ochrany státu, jinde tato závislost není tak zřejmá. Němci žili po většinu 19. století v řadě států, podobně tehdy netvořila jeden stát ani Itálie. Češi žili sice na území, které považovali za své, avšak sdíleli toto území téměř napůl s Němci a neměli stát. Přesto všechny tři jmenované skupiny vystupovaly i bez státu v tomto období jako sebevědomé kulturní národy, se spisovným jazykem, literaturou, národními dějinami a galerií národních géníů a hrdinů. U Němců, Italů i Čechů můžeme ovšem zároveň vždy ukázat, že vytváření moderního kulturního národa probíhá formou uvědomělého úsilí, které je chápáno jako probuzení či obrození. Jako navázání na tradici z doby, kdy existoval politický mocenský útvar, který tyto národy považují za svůj (Svatá říše římská národa německého, Římské impérium, České království). Privilegovaný význam v národních obrozeních mělo prosazení národního jazyka ve všech sférách života společnosti, zvláště se vedl boj o jeho uplatnění ve vědě a ve státní správě (němčiny proti francouzštině a latině, češtiny proti němčině atd.) V Čechách byl český národ silně vevázan do kultury širšího německého prostředí a čeští buditelé se nechtěli z této kultury vymaňovat. Jazyk tak získal ještě naléhavější význam pro identitu národa, proto se zde

---

³ Ernest Renan, *Qu'est-ce qu'une nation?* (1882).

objevilo sousloví „jazykový národ“, které můžeme považovat za označení pro zúženou koncepci kulturního národa. Jazyk získává v národnostním uvědomění na významu všude tam, kde mateřský jazyk představuje pro velkou část populace jediný skutečně zvládnutý jazyk a kde se zároveň velká část veřejného života odehrává v jiném jazyce – úřední jazyk v administrativě a v armádě, vyšší školství, velký obchod; relativně menší význam mívá užití cizího jazyka jako jazyka liturgického. Méně významný bývá jazykový motiv v zemích, jejichž obyvatelé jsou tradičně vychováváni dvoj- či dokonce vícejazyčně.

Jinde spočíval důraz při utváření kulturního národa na vyznání, které sdílela určitá skupina a které ji vymezovalo ve vztahu k většinové populaci státu či státům, v nichž žila. Např. identifikace irského národa s katolictvím byla pro vytváření moderní irské národnosti určující, zatímco irský jazyk ustupoval do pozadí.

Jazykové či náboženské strategie ustanovování národa využívají silnou sjednocující funkci těchto kulturních forem a do jisté míry náboženství či jazyk vyvlastňují ve prospěch národní politiky. Zvláště v případě náboženství je toto vyvlastnění nebezpečné, protože může směřovat k fundamentalismu, v poslední době to zřetelně vidíme na příkladu původně značně sekularizované čečenské společnosti a na obou stranách izraelsko – arabského konfliktu.

V devatenáctém a dvacátém století se ovšem jako kulturní národy ustanovovaly i skupiny, které buď vůbec nemohly při nejlepší vůli najít v dějinách mocenský útvar, ke kterému by se hlásily jako ke svému a které nedisponovaly zděděným spisovným jazykem ani tradicí, z níž by bylo možné vytvořit národní dějiny. Takový národ jsou například Slováci.

Kulturní národ v pravém slova smyslu náleží až moderní době. Předpokládá totiž účast všech členů na národní kultuře, v tradičních společnostech náležela tato účast jen kněžské a bojovnické elitě, v tomto smyslu byl národ Čechů či „mužové čeští“ ve středověku společností šlechty, v tomto smyslu se v osmnáctém století hovořilo o dvou či několika národech ve Francii (v konkurenčním významu k pojmu stav či třída).

X3 c) Romantické či organické pojetí národa:

Toto pojetí se plně rozvinulo v romantice, zvláště německé. Původní motivy jsou zakotveny již v Herderově pojetí národa jako vždy jedinečného a nezastupitelného člena orchestru lidskosti. To, co se Herderovi dařilo udržet ve vratké rovnováze, totiž vztah humanity a národnosti, se v období napoleonských válek stále zřetelněji posouvá k převaze národnosti. Národy vystupují jako velké individuality, postupně se rozvíjející organismy, člověk může svojí lidskost realizovat jen prostřednictvím účasti na rozvoji této individuality, která jeho samého nekonečně přesahuje. Národní organismus je nadán národním duchem či národní

duší, národní pospolitost je často v tomto pojetí utvářena národní mytologií či prostřednictvím lidové kultury.

Způsob, kterým si člověk uvědomuje příslušnost k nějaké pospolitosti, se téměř vždy váže k nějaké formě kolektivní paměti. Ať již k mytickému vyprávění, eposům a kronikám či k národní historii. To protože si člověk vůbec sám sebe, své „já“, uvědomuje pouze jako trvajícím v čase, že bychom bez paměti nebyli sami sebou. Podobně jako své vlastní „já“ si uvědomujeme i svůj národ, neuměli bychom o něm uvažovat jako o osobitém útvaru, odlišném od jiných národů, kdybychom si tuto osobitost nemohli zpřítomnit pomocí některé z výše uvedených forem kolektivní paměti, tedy forem zpřítomňování minulosti. Ze stejného důvodu a neméně silně se toto vědomí příslušnosti k národu váže také očekáváním, k tomu, co bude – k budoucnosti. O Čěších se říkalo, že jsou národ nemocný svými dějinami. Jenže právě tak jsme byli národem, který byl posedlý svojí budoucností; budoucností svébytného národa s vlastní vládou a vlastními správními a kulturními institucemi. A ani ve vztahu k minulosti, ani k budoucnosti nepatříme mezi národy k výjimkám, jen to u nás podobně jako u ostatních národů, které se nemohly dostatečně realizovat v přítomnosti, bylo více vidět. Národ je tedy vždy útvar s historickou pamětí a právě to dává sílu oné představě národa jako organismu a jako individuality. Vzniká celá řada metafor vycházejících ze života biologického jednatelce: „mladé národy“, „nezralé národy“, „staré národy“, „umírající národy“, „nemocné národy“. A z představy vývoje jednatelců, kteří náležejí jednomu druhu a měli by projít přibližně shodnými fázemi života pocházejí i výrazy typu: „opožďené národy“, „nezralé národy“ apod.

Vztah racionálního jednatelce, který charakterizuje poměr jednatelce k jeho národu v konceptu politického národa, nahrazuje pasivní vevázání do tradice, národ v organické koncepci získává mystické rysy. Organické pojetí národa nemusí být vždy temné a iracionální, pozdní variaci tohoto přístupu pevně svázanou s humanistickými ideály nalezneme v Masarykově trilogii věnované české otázce.⁴ Přesto neztrácí na aktuálnosti povzdech rakouského dramatika Franze Grillparzera, týkající se právě této koncepce národa: „Od humanity k nacionalitě, od nacionality k bestialitě.“

X3 d) Rasové pojetí národa:

Vzniká do značné míry skloubením sociálního darwinismu a organického pojetí národa, menší význam zde hrál samotný nedarwinistický zakladatel rasismu Arthur de Gobineau.

4T. G. Masaryk, *Česká otázka, Naše nynější krize, Jan Hus*, Praha 2000 (nejméně dostupná reedice všech tří děl prvního decenia 20. století, vydaná Masarykovým ústavem AV ČR).

Národ je v tomto případě chápán v první řadě jako svazek lidí geneticky spřízněných a dlouhodobě utvářených stejnými přírodními podmínkami (tyto dvě charakteristiky se někdy doplňují, jindy jsou pro zastánce rasového národa chápány jako konfliktní). V devatenáctém století se nejvlivnější rasový koncept národa spojoval s pozitivismem, typickým a vynikajícím představitelem metodického postupu historického a kulturního zkoumání národa prostřednictvím rasy byl Hyppolite Taine. Národní kultura a mentalita národa se zde redukuje na přírodní příčiny. Zatímco Tainovo metodické využití rasy můžeme považovat za noblesní omyl, který pozoruhodně nepoškodil to, co dodávalo jeho dílům hloubku a význam, pojetí rasového národa spočívá též v základech nejmilitantnějších a nejnebezpečnějších ideologií 19. a 20. století, rasismu, zvláště jeho vyústění v nacismus a militantní nacionalismus.

Paradoxně byla zničující a zcela přesvědčivá kritika rasového pojetí národa podána ještě před tím, než dosáhlo plného rozšíření a vlivu. Ernest Renan ve své sorbonské přednášce „Co je to národ?“ již v roce 1882 ukázal neudržitelnost směšování vždy nutně kulturních fenoménů (řeč, zvyky a obyčeje, politická solidarita), kterými charakterizujeme národ a kritérií fyzické antropologie: „Slova „brachykefalní“ a „dolichokefalní“ nemají ani v historii, ani ve filologii žádné místo. Ona lidská skupina, která vytvořila arijskou řeč a instituce, je krátko – i dlouholebá.“ Kultura a jazyk nejsou biologicky dědičné.

Rasové pojetí národa bylo v dějinách i v teoretických úvahách neobyčejně vlivné, přesto ho lze dnes s čistým svědomím a dobrými důvody prohlásit za pomýlené a nebezpečné. Ostatní tři výše referovaná pojetí jsou živá, vzájemně se prolínají a doplňují jak v teoretickém zkoumání, tak v neustálém rozhodování příslušníků jednotlivých národů o tom, co to (jejich) národ vlastně je. Určitě od sebe nelze jinak než pro potřeby výkladu oddělovat státní a kulturní národ. Ovšem vždy bychom měli dbát o to, abychom si jejich široké překrývání nezaměňovali s bezprostřední jednotou.

X2 Národ, lid, kmen

Velké skupiny lidí, kteří jsou si vědomi příslušnosti k této skupině a kteří jednají s ohledem na tuto příslušnost, známe od počátku dějin, dokonce jsme přesvědčeni, že procházely celou lidskou prehistorií. I dnes existují archaické lidské skupiny, které sami sebe označují jako „lidi“ či „lid“ (např. Inuité, po našem nepřesně Eskymáci, severoameričtí Navahové, ale také slovo „Rom“ má podle jazykovědců význam „lid“ či „lidé“). Příslušnost ke skupině je u těchto archaických skupin v určitém ohledu mnohem silnější než v moderních národech, sdílejí shodnou víru, mýty, rituály, nadobyčej jednotný způsob života. A většinou je v nich nejstrašlivějším trestem vyhnání ze skupiny, vyobcování; příslušník podobného společenství

má bez své skupiny minimální šanci na přežití a vůbec žádnou na lidský život, nejvýše na živoření. Ovšem takové archaické skupiny označujeme častěji slovem „kmen“ než slovem „národ“.

V antických městských státech (polis) byl velmi silné vlastenectví, Aristotelés byl přesvědčen, že člověk bez obce nemůže být plně člověkem. Z plamenných projevů vlastenců a nacionalistů všech moderních národů by pravděpodobně nezbyla ani polovina, kdybychom z nich vyškrtali to, co bylo opsáno či inspirováno u řeckých a římských autorů (např. slavná a oblíbená věta T. G. Masaryka, že státy se udržují těmi ideami, z nichž vznikly, je parafrází citátu z Periklovy řeči nad padlými Athéňany).

A také občané jednotlivých městských států byli do svých společností vevázáni velmi silně, vytvářeli společenství mravů, obyčejů, náboženství. Přesto mluvíme častěji o athénském (spartském, thébském atd.) lidu než o athénském (spartském, thébském atd.) národu.

V moderní literatuře nalezneme spoustu pokusů různě rozlišovat slova „kmen“, „lid“ a „národ“. A již od devatenáctého století vystupuje národ s dvojakou tváří, jako něco starého, ale také jako útvar, který náleží jen nové době – probuzení či obrození národů znamená vždy zároveň jejich omlazení, jejich vytvoření jako nových národů. Nemůžeme zde sledovat historii pokusů, jak se s touto dvojakostí vypořádat, ať již jejím potlačením či naopak přijetím. Zdůrazněme pouze jeden dobrý důvod, proč považovat národ za něco nového ve srovnání s kmenem či lidem antických městských států:

Národ (moderní) sjednocuje velkou skupinu lidí, kteří se navzájem liší či mohou lišit radikálně svým vyznáním, životním stylem, mohou mezi nimi být obrovské a dědičné rozdíly v bohatství, jednotlivé vrstvy či stavy mohou mít vlastní a navzájem nesouměřitelné ctnosti. Tyto rozdíly se vesměs spíše prohlubují a množí než že by s trváním národa mizely. Přesto se tím nijak nenarušuje jednota či identita národa. Národní kultura moderního národa nevyčerpává ani zdaleka duchovní svět příslušníků národa, spíše vytváří – zvláště formou národního vzdělání, spisovného národního jazyka a národních dějin – společný prostor, který sjednocuje lidi jinak vzájemně radikálně odlišné.

Národ je přitom společenství ohraničené vně, neusiluje o to, aby se další a další lidé, nejlépe celé lidstvo, stali jeho příslušníky, tak jak po tom touží misijní náboženství (křesťanství, islám), zároveň prokazuje neobyčejnou schopnost integrovat, přijímat příchozí odjinud, pokud chtějí přijmout sounáležitost s tím kterým národem.

Předmoderní společenství lidí (kmeny či lid) oproti tomu svazují navzájem své příslušníky mnohem bezprostřednějším způsobem. Být občanem Athén znamenalo uctívat athénské bohy, sdílet pojetí athénských ctností a respektovat shodu Athéňanů na tom, co to znamená žít

„dobrý život“. Oproti kmenovému společenství nebyl tento respekt v nejvyspělejších starořeckých společnostech již bezvýjimečný, přesto se bez něj antické státy nedokázaly obejít. V případě nezbytí si ho vynucovaly násilím (vyháněním či usmrcením těch, kdo nectili alespoň formálně otcovské bohy a rozvraceli mravy).

Příslušnost ke kmeni či k lidu antických států je bezprostředně svázána s původem a rodinou. Příchozí odjinud, třeba se nelišil vzděláním, jazykem, způsobem života a byť obětoval bohům obce, se mohl prakticky stát příslušníkem kmene či lidu (občanem státu) jen tehdy, pokud byl adoptován nějakou domácí rodinou.

Rozlišování mezi kmenem, lidem a národem není ovšem nijak přísně pojmově ustanoveno. Mluvíme běžně o „primitivních národech“, běžně se ve škole učí o „stěhování národů“, ačkoliv v týchž učebnicích jsou jednotlivé stěhující se národy popisovány jako germánské, hunské, avarské či slovanské kmeny.

X2 Vymyšlený či vynalezený národ?

Sousloví „vymyšlený národ“ se prosadilo v českých diskusích o národu v devadesátých letech dvacátého století původně jako dosti volný překlad *Imagined Communities*, názvu slavné knihy Benedicta Andersona (1983).

Anglosaský autor kladl ve své práci důraz na vysvětlení, že neexistuje nějaký národ, který by byl bezprostředně po ruce, aby představoval nějakou realitu mimo nás. V tomto smyslu by názvu jeho knihy slušel spíše doslovnější překlad „Představovaná společenství“. Ani příslušníci toho nejmenšího národa, argumentuje Anderson, nemohou znát většinu ostatních; představa o jejich vzájemné pospolitosti však existuje v hlavě každého z nich. De facto neskandální tvrzení, které mohlo pobouřit pouze nejzarytější rasové nacionalisty považující národ za společenství krve. V našem prostředí vyvolala ovšem myšlenka „vymyšleného národa“ značnou a rozporuplnou odezvu tehdy, když vynikající historik Dušan Třeštík spojil vynalézání a vymýšlení národa s vytvářením českých dějin a věnoval jednu ze svých knih „*Františkovi Palackému, který vynalezl český národ*“.

Ano, vytvoření nosného pojetí národních dějin bylo jedním ze základních kamenů vytvoření moderního českého národa. Další kameny představovalo např. vytvoření nového spisovného jazyka s celou řadou vědeckých názvosloví a odborných výrazů pro mnohé oblasti moderní komplexní společnosti (administrativní či ekonomické výrazy apod.), vytvoření fondu literárních a odborných děl dostupných v národním jazyce atd.

Kupodivu, to, co vyprovokovalo rozhořčenou reakci na Třeštíkovo věnování, nebyl fakt, že zvolil ze všech těchto stavebních kamenů jeden jediný, který navíc stěsna do jednoho, byť

nejvýznamnějšího jména. Pobouření vyvolalo zviditelnění obecně známého jevu, totiž že národní tradice či národní dějiny nejsou něco, co by nám bylo po ruce hotové, ale že své národní dějiny a svojí tradici neustále vytváříme a přetváříme.

„Vymyšlený národ“, ať již v původním Andersonově významu či v českém převyprávění, přináší důležité a nezbytné varování před pojetím národa jako něčeho, co je jednou pro vždy dáno a co nemohou lidé změnit. Zároveň je však vhodné, abychom se měli na pozoru před jistou upřílišněností a jednostranností, která se s tímto pojetím často snoubí. Autoři promluv o „vymyšleném národu“ jakoby často sdíleli se svými oponenty zvláštní předsudek. Jakoby se i oni domnívali, že byl-li národ vytvořen lidmi a můžeme-li zvláště při vytváření moderních národů v 19. a 20. století určit vědomou a neanonymní činnost, která těmto národům dávala tvar, pak že mají tyto „vymyšlené společnosti“ nějakou slabší, méně objektivní skutečnost než výtvořiny přírody.

To by ovšem byl omyl. Národ, pokud dokáže jeho myšlenka přesvědčit dosti mocnou skupinu lidí, může opravdu vzniknout poměrně rychle a téměř z ničeho – aniž by měl na počátku společné dějiny, tradici, aniž by většina těch, co se k němu hlásí, mluvila původně národním jazykem atd. Ale i když ukážeme okolnosti a třebaš nahodilost jeho vzniku, nic to nebude měnit na závaznosti, kterou v našem světě má příslušnost k takto vzniklému národu. „*Člověka nemůžeme improvizovat*“, řekl ve své přednášce o národu Ernest Renan, vždy potřebuje mít kořeny v nějaké tradici, vždy potřebuje sdílet s druhými řeč, obyčeje, mýty. A to vše vůči němu stojí jako samostatné, nic z toho by sice neexistovalo bez jednotlivých lidí, jejich péče a předávání dalším pokolením, jednotlivý člověk však nemůže svévolně přetvořit žádnou z nich, třebaš v nich může genius svým dílem zanechat zřetelnou stopu (nerozuměli bychom řeči, kterou by si zcela z naší mateřské přetvořil jakýkoliv jedinec; mýtus by už nebyl sdílený, kdyby ho i v novém převyprávění nerozeznávali příslušníci společnosti, která ho sdílí atd.). „*Vynalezená tradice*“ se stává národní tradicí tehdy, když se stane součástí představ o národu u příslušníků příslušného národa, teprve tehdy, když vůči svým „vynálezům“ vystupuje jako něco, co je nezávislé na nich a případně stojí proti nim stejně tvrdým způsobem jako hora či zed’.